
Ted Chiang

Prevedel Danilo Šuster

Kaj se pričakuje od nas¹

To je opozorilo. Prosim, da ga pazljivo preberete.

Do sedaj ste gotovo že videli Prediktorja, do trenutka, ko to berete, so jih prodali milijone. Za tiste, ki ga še niste videli, gre za majhno napravo, nekako velikosti daljinca za odpiranje vrat vašega avtomobila. Njegovi edini značilnosti sta gumb in veliko zeleno LED svetilo. Lučka zabliska, če pritisnete na gumb. Bolj natančno, luč zasveti eno sekundo preden pritisnete na gumb.

Večina ljudi pravi, da je občutek, ko prvič poskusite, tak, kot da bi igrali neko čudno igro, v kateri je cilj ta, da pritisnete gumb po tem, ko ste videli blisk in to igro je enostavno igrati. Toda, ko poskusite prekršiti pravila igre, ugotovite, da tega ne morete. Če poskusite pritisniti gumb, ne da bi videli blisk, se blisk svetlobe takoj pojavi in ne glede na to, kako hitro se premikate, nikdar ne pritisnete gumba, preden mine ena sekunda. Če čakate na blisk z namero, da bi se kasneje odpovedali pritisku na gumb, potem se blisk nikoli ne pojavi. Ne glede na to, kaj naredite, luč vedno zasveti preden pritisnete na gumb. Nobenega načina ni, kako pretentati Prediktorja.

Srce vsakega Prediktorja je krogotok z negativnim časovnim zamikom, ki pošilja signal v času nazaj. Vse razsežnosti te tehnologije bodo jasne kasneje, ko bodo doseženi negativni zamiki večji od ene sekunde, ampak to opozorilo ni namenjeno temu. Takojšnji problem je dejstvo, da Prediktorji dokazujejo, da ni take stvari kot je svobodna volja.

Vedno so obstajali argumenti, ki so dokazovali, da je svoboda volje iluzija, nekateri so temeljili na trdi fiziki, drugi na čisti logiki. Večina se strinja, da so ti argumenti neovrgljivi, toda nihče zares ne sprejema njihovih sklepov. Naše izkustvo svobodne volje je premočno, da bi ga z argumenti lahko ovrgli. Potrebujemo dokaze in natanko to nam ponuja Prediktor.

To, kar se tipično zgodi je, da se oseba obsedeno igra s Prediktorjem nekaj dni, ga razkazuje prijateljem in preizkuša razne načine, kako napravo pretentati. Včasih se zdi, da oseba izgubi zanimanje, a nihče ne more pozabiti, kaj naprava pomeni – v naslednjih tednih implikacije nespremenljive prihodnosti prodrejo v zavest. Nekateri ljudje po tem, ko ugotovijo, da njihove

¹ Prevod dela Teda Chianga, 2005, »What's expected of us«, *Nature*, 436, 150. DOI:<https://doi.org/10.1038/436150a>.

izbire niso pomembne, zavračajo kakršnokoli izbiranje. Kot nekakšen bataljon pisarjev Bartelby se sploh ne lotevajo več nobenih spontanih dejavnosti. Sčasoma morajo tretjino tistih, ki se igrajo s Prediktorjem, hospitalizirati, saj se nič več ne ne hranijo sami. Končajo v stanju akinetičnega mutizma, v neke vrste budni komi. Z očmi bodo sledili gibanju, občasno spremenili svoj položaj, ampak nič drugega. Sposobnost premikanja ostaja, motivacije pa več ni.

Preden so se ljudje začeli igrati s Prediktorji je bil akinetični mutizem zelo redek, posledica poškodbe sprednjega cingularnega področja možganov. Zdaj pa se širi kot kognitivna kuga. Ljudje so špekulirali o misli, ki uniči misleca, neki neizgovorljivi Lovecraftianski grozi ali Gödlovskemu stavku, ki sesuje človeški logični sistem. Izkaže pa se, da je paralizirajoča misel tista, ki jo vsi poznamo: misel, da svobodna volja ne obstaja. Enostavno pa ni bila škodljiva, dokler niste začeli vanjo verjeti.

Zdravniki skušajo razpravljati s pacienti, dokler se ti še odzivajo na razgovor. Vsi smo pred tem živeli srečna, dejavna življenja, tako pravijo, čeprav tudi takrat nismo imeli svobodne volje. Zakaj bi se karkoli spremenilo? »Nobeno dejanje prejšnjega meseca ni nič bolj svobodno izbrano od tistega, za katerega ste se danes odločili,« bi lahko rekel zdravnik. »Še vedno se lahko tudi zdaj obnašate na enak način.« Pacienti pa brez izjeme odgovorijo: »Ampak zdaj vem.« Nekateri pa nikdar več nič ne rečejo.

Nekateri argumentirajo, da dejstvo, da Prediktor vodi do takšne spremembe v obnašanju pomeni, da vendarle imamo svobodno voljo. Avtomata se ne da zastrašiti, samo svobodno-mislečo bitnost se lahko. Dejstvo, da nekateri individuumi zapadejo v akinetični mutizem, drugi pa ne, samo poudari pomembnost izbire.

Ampak na žalost je takšno razmišljanje zmotno: vsako obnašanje je združljivo z determinizmom. Dani dinamični sistem lahko pristane v bazenu atrakcije in se umiri na neki fiksni točki, drugi dinamični sistem pa lahko svoje kaotično obnašanje nadaljuje in nadaljuje, ampak oba sta popolnoma deterministična.

To opozorilo vam posredujem nekako eno leto iz vaše prihodnosti; gre za prvo daljše sporočilo, ki je sprejeto, ko so krogotoki z negativnimi zamiki v obsegu megasekundne uporabljeni za izgradnjo komunikacijskih naprav. Sledila bodo druga sporočila o drugih temah. Moje sporočilo je naslednje: pretvarjajte se, da imate svobodno voljo. Zelo pomembno je, da se obnašate, kot da so vaše odločitve pomembne, čeprav veste, da niso. Realnost ni pomembna, pomembno je to, v kar ste prepričani in prepričanje v laž je edini način, kako se izogniti budni komi. Civilizacija je zdaj odvisna od samo-prevare. Mogoče je vedno bila.

In vendar vem, da je, ker je svoboda volje iluzija, vnaprej določeno, kdo bo zapadel v akinetični mutizem in kdo ne. Ničesar ni, kar bi kdorkoli lahko storil glede tega; ne morete izbirati, kako bo Prediktor na vas učinkoval. Nekateri boste podlegli, nekateri ne in moje pošiljanje tega sporočila teh razmerij ne bo spremenilo. Zakaj sem potem to storil?

Ker nisem imel izbire.

